

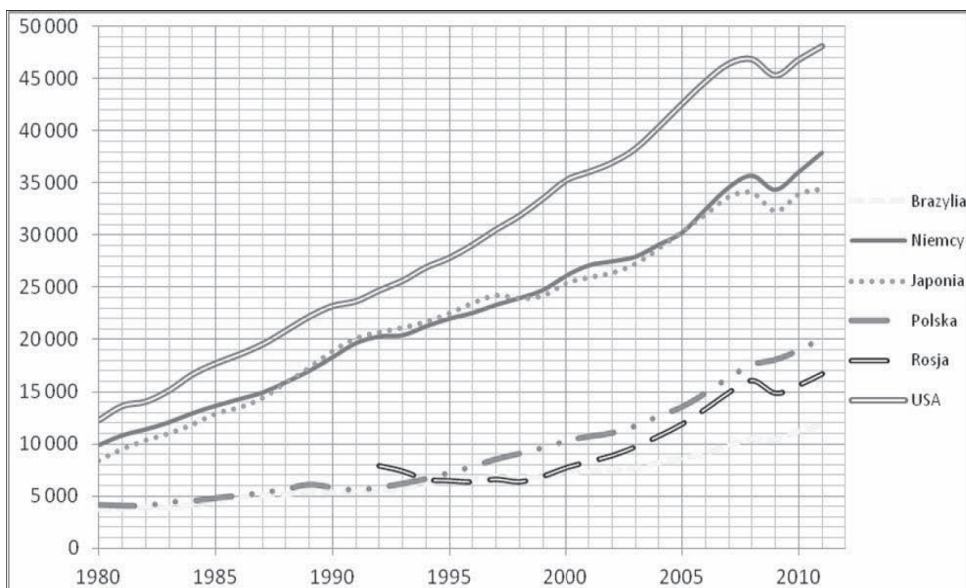
Czas na rozwój. Człowiek i biznes w społeczeństwie obywatelskim

Dr hab. inż. prof. US Alberto Lozano | Platonoff Uniwersytet Szczeciński | alberto@lozano.net.pl

| Wprowadzenie

Żyjemy w czasach kontrastowych ocen sytuacji gospodarczej. Z jednej strony bardzo dużo mówi się o kryzysie. Często słyszy się sformułowanie: „Czeka nas trudny rok”. Z drugiej zaś – poziom przychodów i zysków przedsiębiorstw oraz wynagrodzeń pracowników na ogół utrzymuje tendencję wzrostową. Uznając za najważniejszy miernik określający stan gospodarczy danego kraju PKB *per capita*, na rysunku 1 przedstawiono, jak kształtował się ten wskaźnik dla sześciu wybranych krajów na przestrzeni ostatnich 30 lat. Uważnie analizując ten wykres, widzimy dużą (ponadczterokrotną) tendencję wzrostową w badanym okresie. W związku z tym powstaje pytanie: co to jest kryzys gospodarczy i kiedy następuje? Przykładowo, rok 2008 określono rokiem kryzysu. Rozważając *stricte* ten jeden rok, nie sposób nie zgodzić się z tym twierdzeniem. Patrząc jednak z perspektywy 30 lat, można zaobserwować, że stan gospodarki w 2008 r. był dużo lepszy niż w latach poprzednich.

W przypadku Polski światowemu wzrostowi gospodarczemu towarzyszyła zmiana ustroju społeczno-gospodarczego i przejście od gospodarki centralnie planowanej do gospodarki rynkowej, a następnie wstąpienie do Unii Europejskiej. Z tych powodów skala zmian w Polsce na przestrzeni 30 lat jest zdecydowanie większa aniżeli w krajach zachodnich, a tzw. kryzysy są mniej odczuwalne.

Rysunek 1 | PKB *per capita* mierzony parytetem siły nabywczej w dolarach (1980–2011*)

* od 2010 roku włącznie wartości prognozowane

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z World Economic Outlook Database, wrzesień 2011, dostępnych na www.imf.org (28.09.2011).

W latach 80. niebywałym luksusem (i szczęściem) było posiadanie M3 na osiedlu z wielkiej płyty oraz „malucha”, a powszechną formą „spędzania wolnego czasu” było stanie w kolejkach. Obecnie duża część społeczeństwa ma własny dom czy nowoczesne mieszkanie i może wybierać spośród licznych marek samochodów.

Chociaż od 1989 r. Polska rozwija się wyjątkowo dobrze, w porównaniu ze średnim poziomem bogactwa zachodnich krajów Unii Europejskiej (tzw. piętnastki), to można wysunąć wniosek, iż jeszcze daleko nam do ich poziomu rozwoju gospodarczego. Stąd nasuwa się pytanie: jak można szybciej wyrównać te poziomy?

Obecnie za najważniejszy zasób w przedsiębiorstwach uznaje się zasoby ludzkie, w tym sprawność pracowników, zaangażowanie, rozwój, a także współpracę między pracownikami, komunikację itp. Niezmiernie ważna okazuje się zatem kultura organizacyjna danego przedsiębiorstwa, gdyż determinuje ona sposób zarządzania ludźmi. Jeśli przedsiębiorstwo chce się rozwijać, to priorytetowo musi traktować swoich pracowników. Im bardziej rozwinięte jest przedsiębiorstwo, tym bardziej proces doskonalenia czy dalszego rozwoju realizowany jest poprzez kulturę organizacyjną.

Analogicznie można stwierdzić, że najważniejszym zasobem danego państwa jest społeczeństwo i związana z nim kultura oraz współpraca między obywatelami danego kraju. Bardzo

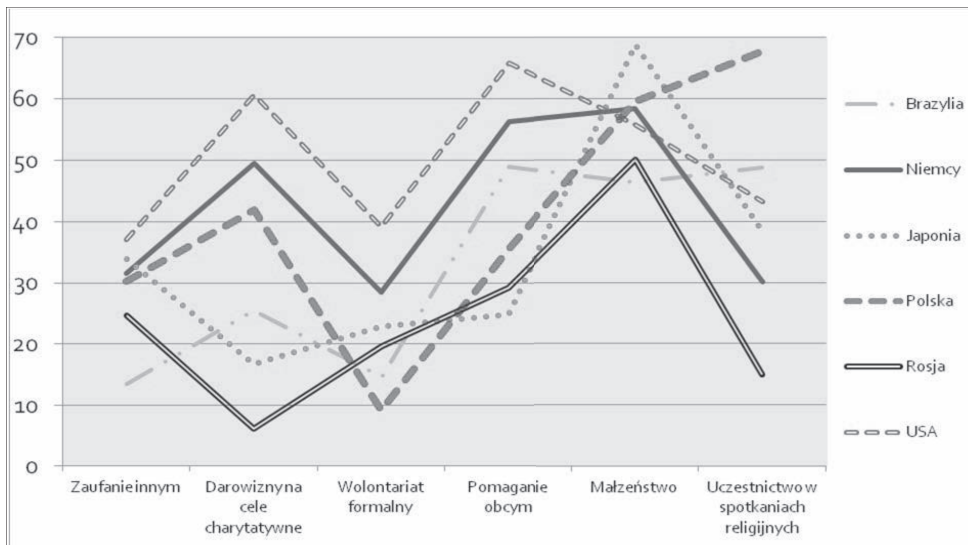
ważnym elementem wpływającym na rozwój gospodarczy kraju jest bowiem podejście obywateli do wspólnych dóbr, co określa się mianem społeczeństwa obywatelskiego. I tak jak sposób kształtowania kultury organizacyjnej wpływa bardziej lub mniej (niekiedy negatywnie) na rozwój danego przedsiębiorstwa, tak sposób kształtowania społeczeństwa obywatelskiego wpływa na rozwój danego państwa. Jedną z definicji wskazuje, że społeczeństwo obywatelskie jest autonomicznym bytem, zdolnym równoważyć władzę państwową, pozwalając jednocześnie społeczeństwu przejawiać swoje interesy i potrzeby, jednoczyć je wobec spraw wspólnej troski oraz wpływać na decyzje publiczne. Aby społeczeństwo obywatelskie mogło odgrywać tę rolę, musi posiadać wewnętrzne siły żywotne, własną strukturę, utkaną w sieć wzajemnych – a nie kontrolowanych przez państwo i jego aparat – powiązań między ludźmi i grupami społecznymi (Osiatyński 2004).

Można zatem uznać, że społeczeństwo obywatelskie oznacza:

- aktywność i zdolność obywateli do samoorganizacji,
- niezależność wobec władzy państwowej,
- świadomość potrzeb i interesów społeczeństwa,
- potrzebę zjednoczenia obywateli (wspólnoty),
- poczucie odpowiedzialności za dobro wspólne.

W tym kontekście warto poddać analizie sfery aktywności społeczeństwa obywatelskiego w różnych krajach, co zaprezentowano na rysunku 2.

Rysunek 2 | Obszary aktywności w sferze społecznej w różnych krajach (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie The 2010 Legatum Prosperity Index, dostępnych na stronie www.prosperity.com (28.09.2011).

Analiza danych zaprezentowanych na rysunku 2 prowadzi do wniosków, iż:

- poziom aktywności obywateli zgodnie z cechami społeczeństwa obywatelskiego istotnie różni się w poszczególnych krajach;
- niektóre państwa mają wyższy poziom aktywności społeczeństwa obywatelskiego i na ogół są to te same kraje, które mają wyższy poziom rozwoju gospodarczego. (zasada odwrotna, niższy poziom aktywności – niższy poziom gospodarczy, również zdaje się działać);
- ogólny poziom aktywności polskiego społeczeństwa można uznać za przeciętny.

Rozważania dotyczące społeczeństwa obywatelskiego, zwłaszcza skali i form jego aktywności, skłoniły pracowników Katedry Organizacji i Zarządzania Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Szczecińskiego oraz członków Forum Gryf do zorganizowania drugiej interdyscyplinarnej konferencji think-tank *Czas na rozwój* pod hasłem *Człowiek i biznes w społeczeństwie obywatelskim*. Głównym celem konferencji było przeanalizowanie zależności między cechami społeczeństwa obywatelskiego a rozwojem gospodarczym danej społeczności oraz odpowiedź na pytanie, jaki jest stan i perspektywa rozwoju społeczeństwa obywatelskiego w Polsce.

Naukowcy z różnych dziedzin (m.in. zarządzania, prawa, medycyny, politologii, ekonomii, filozofii, socjologii), przedsiębiorcy, dziennikarze, nauczyciele, prawnicy, przedstawiciele władz, kultury i wolnych zawodów oraz osoby zajmujące się kształtowaniem rodziny, w interdyscyplinarnym gronie szukali odpowiedzi m.in. na następujące pytania:

- Jaki jest cel angażowania się firm w działalność społeczną?
- Co przede wszystkim powinna robić firma, żeby można było o niej powiedzieć, że jest to firma odpowiedzialna społecznie?
- Jakie są główne powody łamania zasad etycznych w biznesie?
- Jak działać w dobie kryzysu w duchu budowy zaufania?
- Jak mierzyć efekty strategii społecznej odpowiedzialności biznesu i ich wpływ na wartość firmy?
- Jak kształtować i propagować postawę obywatelską u młodych ludzi?
- Jaka jest rola rodziny w społeczeństwie obywatelskim? Czy i w jaki sposób współczesna rodzina spełnia tę funkcję?
- W jaki sposób wychowywać w rodzinie do uczestnictwa w społeczeństwie obywatelskim?
- Jaka jest rola władz regionalnych i państwowych w kształtowaniu postaw obywatelskich? Jak obecnie spełniają tę funkcję?
- Jaki jest poziom partycypacji wyborczej na Pomorzu Zachodnim i jak ten poziom zwiększyć?

| Metodologia konferencji

Fundamentem, na którym opierała się metodologia konferencji, była filozofia foresight, rozumiana jako proces stałej współpracy międzyśrodowiskowej w celu podejmowania bieżących decyzji i działań na bazie wspólnie wypracowanej wizji rozwojowej. W tym rozumieniu kluczem do opracowania „wizji przyszłości” jest merytoryczna debata społeczna, prowadzona wśród przedstawicieli różnych środowisk, zaangażowanych w rozwój danego miasta/regionu/kraju. Podstawą konferencji była zatem wymiana doświadczeń i wiedzy oraz próba wypracowania wspólnych rozwiązań omawianych problemów. Struktura konferencji obejmowała: wykłady gości specjalnych, panelowe sesje dyskusyjne, sesję plenarną stanowiącą podsumowanie wyników dyskusji oraz badanie ankietowe.

Wykłady gości specjalnych były skierowane do wszystkich uczestników konferencji i poprzedzały sesje dyskusyjne. Wykłady wygłosili: dr Jan Szomburg, Prezes Zarządu Instytutu Badań nad Gospodarką Rynkową – *Obywatelska Polska – wyzwaniem Polaków XXI wieku*; prof. Antoni Kamiński (ISP PAN) – *O istocie społeczeństwa obywatelskiego* oraz prof. Ryszard Handke, Rektor Akademii Sztuki w Szczecinie – *Akademia Sztuki w Szczecinie jako przykład aktywności społeczeństwa obywatelskiego*.

Po zakończonym wykładzie uczestnicy konferencji, tworzący środowisko bardzo zróżnicowane, składające się z przedstawicieli różnych grup zawodowych, zostali zaproszeni do dyskusji tematycznych prowadzonych w interdyscyplinarnych zespołach. Dyskusje były moderowane przez pracowników naukowych odpowiedzialnych za dany temat. Celem każdej grupy było wypracowanie odpowiedzi na pytania dotyczące konkretnego zagadnienia. Szczegółowa rola moderatorów polegała na prezentacji tematu, opartej zazwyczaj na wynikach badań empirycznych, prowadzeniu dyskusji i pilnowaniu porządku debaty oraz opracowaniu wniosków.

Każdy z uczestników, zgłaszając udział w konferencji, wybierał tematy, którymi w sposób szczególny był zainteresowany i w ramach których mógł wnieść podczas dyskusji indywidualną wartość dodaną. Następnie do uczestników konferencji zostały wysłane zagadnienia dotyczące wybranych tematów, które miały umożliwić przygotowanie się do dyskusji w trakcie konferencji.

Niniejszy numer „MBA. CE” zawiera artykuły stanowiące odzwierciedlenie przebiegu dyskusji panelowych. Każdy z artykułów podzielony jest na cztery części: wprowadzenie, rozważania teoretyczne, przegląd światowych i krajowych wyników badań oraz prezentacja wyników badań zrealizowanych w trakcie konferencji.

Dyskusje panelowe poświęcono rozważaniom na temat relacji przedsiębiorstwo–społeczeństwo obywatelskie, czego wynikiem są m.in. artykuły na temat foresightu, społecznej odpowiedzialności biznesu oraz formułowania i realizacji misji przedsiębiorstw i kompetencji przywódczych niezbędnych w tym procesie. Kolejne panele dyskusyjne poświęcono tematom związanym

z kształtowaniem i rozwojem społeczeństwa obywatelskiego. Wyniki tych dyskusji zawarte są w artykułach dotyczących roli rodziny w kształtowaniu cech społeczeństwa obywatelskiego, partycypacji w wyborach jako przejawu aktywności społecznej, zależności między czasem prywatnym a czasem pracy i jej wpływie na aktywność społeczeństwa obywatelskiego oraz roli nowoczesnych technologii, zwłaszcza Internetu, w rozwoju społeczeństwa obywatelskiego.

W trakcie ostatniej sesji moderatorzy poszczególnych dyskusji tematycznych zaprezentowali wyniki pracy poszczególnych grup, po czym nastąpiła dyskusja plenarna. Dawało to dodatkową możliwość konfrontacji uzyskanych wyników na forum oraz szansę na wyrażenie swojej opinii przez osoby, które podczas sesji konferencyjnych uczestniczyły w dyskusjach na inne tematy.

W trakcie konferencji przeprowadzone zostało również badanie ankietowe obejmujące zagadnienia z dziesięciu obszarów będących przedmiotem dyskusji panelowych. Uzyskano zwrot 32 formularzy ankietowych. Struktura grupy, która wzięła udział w badaniach ankietowych, kształtowała się następująco: 60% stanowili mężczyźni, 90% ankietowanych to osoby z wyższym wykształceniem, a średni staż pracy respondentów to 17 lat. Wyniki badań zostały zaprezentowane w poszczególnych artykułach.

| Układ numeru

W pierwszym artykule Hubert Pachciarek oraz dr Aleksandra Rudawska weryfikują przydatność koncepcji foresight w kreowaniu warunków sprzyjających rozwojowi społeczno-gospodarczemu regionu, ze szczególnym uwzględnieniem województwa zachodniopomorskiego. Odnosząc się do doświadczeń japońskich i europejskich z zakresu stosowania idei foresight, autorzy dokonali oceny potencjalnych efektów wdrożenia programu w województwie zachodniopomorskim. Ponadto dokonali zestawienia warunków rozwoju społeczno-gospodarczego regionu oraz przeanalizowali oczekiwania liderów środowiskowych zamieszkujących na terenie województwa zachodniopomorskiego w zakresie kształtowania warunków sprzyjających poczuciu odpowiedzialności i zaangażowania się na rzecz regionu.

W artykule *Odpowiedzialność biznesu. Teoria i praktyka* prof. nadzw. dr hab. Sylwia Sysko-Romańczuk, dr Paulina Roszkowska oraz Agnieszka Niedźwiecka przedstawiają koncepcję odpowiedzialności biznesu i jej poziomów w perspektywie celu nadrzędnego firmy, jakim jest przyczynianie się do budowania dobra wspólnego.

Temat społecznej odpowiedzialności biznesu podejmuje również dr Katarzyna Gadomska-Lila. Przedstawia ideę koncepcji społecznej odpowiedzialności biznesu, kierunki jej ewolucji, analizowaną w odniesieniu do pracowników. Powołując się na wyniki badań empirycznych, autorka wskazuje najczęściej stosowane wobec pracowników praktyki zaliczane do grupy społecznie odpowiedzialnych, a także analizuje nakłady i wyniki realizowanych inicjatyw.

Problematykę misji przedsiębiorstw porusza dr inż. Bartłomiej Moszoro. Przytaczając wyniki badań zagranicznych oraz krajowych, wykazuje, jak często przedsiębiorstwa określają swoje misje oraz jakie wskazują w nich wartości. Dużo uwagi poświęca przy tym znaczeniu misji oraz jej oddziaływaniu na kompetencje przywódcze. Opisuje, jaki powinien być idealny przywódca realizujący misję przedsiębiorstwa oraz jakie kompetencje są w tym procesie kluczowe.

Rozważania na temat motywowania w praktyce zarządzania rozwojem ludzi i organizacji prowadzi dr hab. inż. Zdzisław Gomółka. Wskazuje, iż funkcję integratora, który wiąże rozwój ludzi z rozwojem organizacji na warunkach, gdy cele organizacji stają się celem wspólnym pracodawcy i pracowników, spełniają procesy motywacyjne kształtowane w systemie motywacyjnym. Identyfikacja relacji procesów motywacyjnych została przeprowadzona przy wykorzystaniu systemowej analizy problemu realizacji funkcji motywacyjnej w zarządzaniu organizacją.

Dr Anna Pluta podjęła temat godzenia życia zawodowego z prywatnym. Celem jej artykułu jest próba określenia kierunków i sposobów zmian, których intencją byłoby pogodzenie życia zawodowego z osobistym. Autorka, powołując się na liczne wyniki badań, ukazuje wagę problemu godzenia życia zawodowego z prywatnym i jego wpływ na funkcjonowanie współczesnego człowieka. Co więcej, pokazuje, że współczesny człowiek nie radzi sobie z zachowaniem symbiozy pomiędzy życiem zawodowym i prywatnym i nie jest świadomy takiego stanu rzeczy. W konsekwencji nie podejmuje działań mających na celu ograniczenie negatywnych skutków braku harmonii, co uzasadnia konieczność wypracowania odpowiednich wytycznych.

Przedmiot artykułu dr Karola Kuczery stanowią zmiany komunikacji pomiędzy firmą i klientami w kontekście ewolucji postaw oraz rozwoju cyfrowych narzędzi komunikacyjnych. Autor zwraca uwagę na zmieniające się potrzeby komunikacyjne organizacji gospodarczych, rozwój technologii informacyjnych i komunikacyjnych oraz wzrost chęci angażowania się jednostek w sprawy lokalnych społeczności. Ponadto poddaje analizie przesłanki i kierunki ewolucji komunikacji pomiędzy firmami i obywatelami oraz możliwości poprawy wzajemnych relacji i współpracy.

Artykuł dr Marcina Gryczki ukazuje rolę globalnej sieci jako medium umożliwiającego nie tylko wymianę informacji, lecz również zamieszczanie własnych treści i wyrażanie poglądów na forum publicznym. Autor, powołując się na wyniki badań, udowadnia, że Internet coraz wyraźniej wpływa na różne aspekty życia publicznego, w tym na proces budowania społeczeństwa obywatelskiego.

Celem artykułu prof. dr. hab. Jana Nikolajewa oraz dr Grażyny Leśniewskiej jest wskazanie istotnej roli rodziny w kształtowaniu społeczeństwa obywatelskiego, a szczególnie postaw obywatelskich młodego pokolenia. Podkreślając, że społeczeństwo obywatelskie powinno mieć swój początek już w rodzinie, autorzy prezentują również zmiany modelu rodziny na przestrzeni wieków, jako wynik przeobrażeń dokonujących się we współczesnym społeczeństwie.

Ostatni artykuł odnosi się do jednego z przejawów obywatelskiej postawy – udziału w wyborach. Dr Maciej Drzonek ukazuje w nim, na przykładzie Pomorza Zachodniego, wpływ partycypacji wyborczej na kreowanie społeczeństwa obywatelskiego w Polsce. Autor przedstawia różne koncepcje społeczeństwa obywatelskiego, a także czynniki wpływające na jego kształtowanie. Szczególną uwagę poświęca typom ordynacji wyborczych i analizie frekwencji wyborczych podczas różnych wyborów.

B i b l i o g r a f i a

Osiatyński W. (2004) *Rzeczpospolita obywateli*. Warszawa: Rosner & Wspólnicy.

The 2010 Legatum Prosperity Index, www.prosperity.com (28.09.2011).

World Economic Outlook Database, www.imf.org (28.09.2011).